

- Sociometria.
- Anàlisi de les interaccions.
- Estudi dels rols.

Sociometria

J.L. Moreno, emigrat a USA al 1925, als trenta tres anys, va continuar els estudis iniciats a Viena, i presentà al 1928 el Psicodrama, i, al 1932, el test sociomètric.

Segons Machielli, dues idees varen ésser l'eix del seu treball:

La dimensió social és l'essencial de la personalitat.

Tot grup humà té una estructura afectiva informal que determina els comportaments dels individus del grup.

Test sociomètric.

~~El~~ "El test sociomètrico es un instrumento que sirve para medir la importancia de la organización que aparece en los grupos sociales...

El t. s. es un instrumento que estudia las estructuras sociales a la luz de las atracciones y rechazos manifestados en el seno de un grupo. ...

Este test ha sido construido para el estudio de los grupos familiares, de los grupos de trabajo y de los grupos escolares. Ha permitido determinar la posición de cada individuo en uno de los grupos en que ejerce un rol, por ejemplo, en el que vive o trabaja. Ha revelado que la estructura psicológica subyacente de un grupo difiere profundamente de sus manifestaciones sociales; que la estructura de un grupo varía en razón directa de la edad de sus miembros; que los diferentes criterios de elección son susceptibles de producir agrupamientos diferentes o semejantes de las mismas personas; que grupos que ejercen funciones diferentes tienden hacia estructuras distintas; que, en la medida en que les es permitido, los individuos tienden a quebrar los límites sociales preestablecidos; que estos agrupamientos espontáneos y que las funciones que los individuos ejercen o tienen la intención de ejercer en ellos poseen una influencia decisiva sobre las conductas individuales y colectivas; y que la existencia simultánea de agrupamientos espontáneos y de grupos oficiales impuestos por cualquier autoridad constituye una fuente de conflictos latentes. ... y que la posición del individuo no puede ser completamente determinada sino a condición de tener en cuenta todos los individuos y todos los grupos a los que está ligado emocionalmente."

(J.L. Moreno "Fundamentos de la sociometria" Paris CA. 1962)

Les formes de plantejament, despullament de la informació i anàlisi del test sociomètric són desenvolupades en un document anex.

Entre la bibliografia que hi ha sobre la qüestió, la més pràctica és:

Artur Arruga - El test sociomètrico - Ed. Herder.
 Mariano Moraleda - Sociodiagnóstico del aula - Ed. Marova.
 Yvette Toesca - La sociometria en la escuela primaria - Ed. Narcea.

Altres obres estimables són:

Mariano Moreno - Basora, César, Kubala, yo y Manchón - Ed. Barça. Tractat sociometria del gol.
 Jacobo Levy Moreno - Los judíos, salvaguarda de Europa - Ed. La Estrella de Sión.
 Moreno, J.L. - Fondements de la sociométrie - P.U.F..
 Berthe Raymond Rivière - (hoix sociométriques et motivations - Ed. Delachaux et Niestlé.
 Georges Bastin - Los tests sociométricos - Kapelusz.
 Anne Ancelin-Schützenberger - La sociométrie - Editions Universitaires.
 Piaget i Fraisse - Traité de Psychologie expérimentale, vol IX Ed. P.U.F.
 Roger Mucchielli - Organigrammes et sociogrammes - Editions sociales françaises.

Anàlisi de les interaccions

El qüestionari per a l'anàlisi de les interaccions de Robert Freed Bales és basat en l'observació sistemàtica de grups de discussió en les que es varen totalitzar més de 71.000 comunicacions.

Bales pretén de classificar les intervencions, verbals o no, dels membres d'un grup de discussió en 12 categories que presenten una certa estructuració. Vid. full 3.

participant:	a	a	a	a	a	a	a	T
- mostra amistós, suporta els altres, ajuda, encoratja, mostra estima.								
- relaxa i contribueix a la relaxació dels altres, fa broma, es mostra content.								
- mostra acceptació i acord, complèn i ho dona a entendre.								
- Fa suggeriments o ofereix orientacions, aporta idees i pren iniciatives.								
- Opina, avalua, analitza, expressa els seus sentiments i desigs.								
- Forneix informacions i orientacions, repeteix, clarifica, confirma.								
- Demana informacions i orientacions, demana repeticions, aclariments o confirmacions.								
- Demana als altres les seves opinions, avaluacions, anàlisis o que expressin els seus sentiments.								
- Demana als altres que facin suggeriments sobre possibles vies de reflexió o d'acció.								
- Mostra el seu refús -desacord- o dubte, però no necessàriament de forma hostil.								
- Manifesta tensió i contribueix a augmentar la del grup.								
- Es mostra poc amic, ataca, es defensa, s'oposa o manifesta antagonisme.								

Categories 1-6 : positives
Categories 7-12: negatives

Categories 1-2-3-10-11-12: relacions afectives
Categories 4-5-6-7-8-9: relacions de treball

EXO POCIA A L'ESTABLIMENT DE 4 ZONES:

- 1 - una zona d'intervencions socio-afectives positives (1-2-3)
- 2 - una zona d'intervencions que representen respostes a les necessitats de treball del grup (4-5-6)
- 3 - una zona d'intervencions que representen demandes de treball al grup (7-8-9)
- 4 - una zona d'intervencions socio-afectives negatives (10-11-12)

LES PARELLES OPOSADES RESPONEN A UNA AREA ESPECIFICA DE LA PROBLEMÀTICA DEL GRUP

- la parella 6-7 representa els problemes d'orientació del treball.
- la parella 5-8 representa els problemes d'avaluació en el treball.
- la parella 4-9 representa els problemes de control i d'organització del treball.
- la parella 3-10 representa els problemes de decisió de grup.
- la parella 2-11 representa els problemes de tensió i reacció enfront d'ella.
- la parella 1-12 representa els problemes d'integració personal en el grup.

Analitzem l'estructura del qüestionari d'observació:

1. Cada categoria és oposada de la simètrica: 1 és l'oposat de 12, 2 és l'oposat d'11, 3 és l'oposat de 10 ...
2. Les tres primeres categories i les tres darreres es fixen en missatges ~~ganadors~~ centrats en l'afectivitat del grup de treball:
  - cats. 1-2-3 defineixen una àrea d'intervencions socioafectives positives
  - cats. 10, 11 i 12 id. id. negatives.
3. Les categories d'enmig es fixen en ~~els~~ missatges centrats en el treball o la discussió que el grup està fent:
  - cats. 4-5-6 defineixen una àrea d'intervencions que són aportacions al treball del grup
  - cats. 7-8-9 defineixen una àrea d'intervencions dubitatives o de demanda de treball al grup.
4. D'altra banda, cada parell d'intervencions (oposats) es centra en un aspecte concret de la problemàtica de la comunicació. Com ve conste en el protocol del full anterior, no m'hi vull estendre.

Però sí que val la pena de dir que pot utilitzar-se per a analitzar quines són les dificultats que experimenta el grup. Per exemple:

$$\frac{\text{cat. 7}}{\text{cat 7} \div \text{cat 6}} = \text{índice grau de dificultat de comunicació a nivell de continguts}$$

$$8 / 3 \div 5 = \text{índice grau de dificultat d'avaluació dels components de la situació sobre la que el grup treballa, grau de dificultat d'aclariment ideològic ...}$$

$$9 / 9 \div 4 = \text{grau de dificultats de control de la situació de treball, grau de dificultat de concreció d'una línia de treball.}$$

El treball analític de Beles l'ha dut a establir una més gran perfil que és la mitjana dels grups que ha observat. D'acord amb això hem té quines són les intervencions més freqüents en els grups. Els resultats obtinguts són:

cat. 5	Emetre opinions	30,1	8/8
cat. 6	Donar informacions	17,9	8/8
cat. 3	Mostrar aprovació	16,5	8/8
cat. 4	Fer suggeriments	8	8/8
cat. 10	Mostrar desaprovació	7,8	8/8
cat. 2	Contribuir a relaxar el clima	6	8/8
cat. 7	Demandar informacions	3,5	8/8
...	...		

Aixó posa de manifest:

- un predomini de les intervencions de treball sobre les efectives
- d'entre les intervencions de treball, un predomini de les que són expressió del jo sobre les que són demanda al grup
- d'entre les intervencions socioafectives, un predomini del parell 3-10 (conflicte d'aprovació, acceptació, etc.) sobre les altres dimensions.

Sobre la utilitat del qüestionari de Sales, cal dir que, en principi, és costós ja que demana tants observadors com participants a la discussió. És a dir, utilitzar-lo a l'escola ... casi impossible.

Peró utilitzar-lo com a estri d'entrenament i de sensibilització dels futurs mestres pot ésser molt profitós. I, encara, com a estri d'anàlisi del treball en equip dels mestres.

En fulls annexos hi ha una còpia ciclostilada del qüestionari (clixé a l'escola Costa i Llobera) per si hom vol utilitzar-lo a una classe. Com que observar-ho tot demana molt d'entrenament, hi ha un desglos del qüestionari en dos fulls diferents per a que uns alumnes puguin observar les intervencions des del punt de vista del treball i altres des del punt de vista de l'afectivitat. El full global és per al còmput.

Bibliografia sobre Sales:

Roger Mucchielli - La dynamique des groupes - Editions sociales françaises.

Id autor. - L'observation psychologique - Id. editor.

- Anne Ancelin Schützenberger - L'observation dans les groupes de formation et de thérapie - Ed. de l'EPI.
- Mc. Leish i altres - The psychology of the learning group - Hutchinsos University Library.
- Robert F. Bales - Personality and interpersonal behaviour - Holt, Rinehart and Winston.
- Robert F. Bales - Interaction process analysis - Addison, Wesley Co. - Cambridge Massachussets.

Estudi dels rols

Passem per alt la noció del rol, apuntada als capítols 1er. i 3er.

D'alguna forma, l'exposat sobre el treball de Bales és ja una aproximació a l'estudi dels rols, però ho és des del punt de vista del conjunt de les interaccions que s'estableixen a l'interior del grup i amb un matís original: descobreix fins a quin punt cadascú pot operar diferentment davant de cada un dels seus companys de grup.

Ara, però, ~~se tracta de presentar un qüestionari~~ es tracta de presentar un qüestionari d'observació més senzill i de menys exigència metodològica.

La feina feta per Kenneth Benne és una simplificació de la que havia fet precedentment amb Paul Sheats.

Benne afirma que en els grups hom exerceix tres tipus de rols diferents:

- rols destinats a impulsar el treball del grup
- rols destinats a assegurar la solidaritat i a reforçar la cohesió emocional del grup
- rols individuals (individualistes) que no tenen res que veure amb el treball o l'efectivitat del grup i que tendeixen a l'afirmació del jo individual.

El pas següent és el de fer un inventari de comportaments que expressen aquests rols (vid. anex).

La construcció del protocol anex l'hem feta nosaltres a fi de tenir un estri que permeti de prendre notes durant una sessió

de discussió amb observadors.

El quadrat buit serveix per a anar anotant ratlletes a mesura que alguna intervenció del participant observat amet un comportament dels codificats.

El comptatge final permet de calcular percentatges i de dibuixar un perfil de les intervencions de cadascú per a cada tipus de rols, així com un perfil comparatiu dels tres tipus de rols.

La bibliografia aconsellable és:

- Kennet Genne - Human relations in curriculum change - Dryden Press. N.Y.
- Kenneth Berne i Paul Sheats - Functional roles of group members. - Journal of social issues, IV, 2.
- Anne Ancelin Schutzenberger - L'observation dans les groupes de formation et de therapie - Ed. de l'Epi.

Per a tot el tractat en aquest capítol i els anteriors, és un tresor incalculable l'obra de André Levy "Psychologie Sociale: textes fondamentaux anglais et americains". Ed. Dunod. Paris.

Possibles treballs a classe

1. Sociometria:

- posar a la pissarra els diversos tipus de grups que es troben a la pàg. 11 del document anex sobre el sociograma i demanar els alumnes que facin un diagnòstic.
- fer a classe un sociograma sobre un grup simulat de 10 nens (vid. anex 2).

2. Anàlisi de les interaccions:

- observar a classe una discussió d'un petit grup (6 persones -alumnes-) sobre un tema polèmic. Cada participant ha d'ésser observat per dos companys com a mínim un amb el full d'interaccions de treball i l'altre amb el full d'interaccions socioemocionals. Si hi ha prou gent, cada participant pot ésser observat per dos o més parells de companys.

- analitzar un tros d'una obra de teatre.

3. Estudi dels rols:

- observar a classe una discussió d'un petit grup (6 alumnes) sobre un tema d'interés. cada participant ha d'ésser observat com a mínim per tres companys, cadascun d'ells amb un registre diferent de rols (treball, solidaritat, individualistes).

Evidentment, aquestes observacions han d'ésser seguides d'una anàlisi i una explotació dels resultats obtinguts.

4. En general:

- que els alumnes considerin la possibilitat d'incorporar aquestes estris tècnics al material que pensen fer servir en els seus treballs o en les observacions de pràctiques.